

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

ELEUZINSKI MISTERIJI

Danas sam vidjela... SVJETLO

Magareći putevi preobrazbe

POMPEJI Vila misterija

Rasizam, fenomen modernog doba

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

09 | 2023. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 DANAS SAM VIDJELA... SVJETLO

Delia Steinberg Guzmán

5 ELEUZINSKI MISTERIJI

Dijana Kotarac

10 MAGAREĆI PUTEVI PREOBRAZBE

Mario Hibert

14 POMPEJI – VILA MISTERIJA

Daliborka Kiković

16 RASIZAM

Fenomen modernog doba

Fernand Schwarz

19 Francis Bacon O OSVETI

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić,
Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branko Zorić, Damir Krivdić

Lektura: Branka Žaja

Tehničko uredništvo:
Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Koliko su stari Grci imali dubok odnos prema životu i njegovim cikličnim mijenama, potvrđuju i veliki eleuzinski misteriji. Održavali su se ujesen i bili puno više od religijskog kulta dviju božica, Demetre i Perzefone. Složeni simbolizam ovih božica možemo donekle naslutiti zahvaljujući sačuvanim mitovima i himnama, tumačenjima mudrih, kao i profinjenim umjetničkim prikazima.

Demetra predstavlja snagu plodnosti zemlje i zaštitnicu žetvi koja čovjeku donosi izobilje plodova. Njezina kćer Perzefona, kao božica podzemnog svijeta, predstavlja istu snagu prirode koja se u jednom razdoblju godine nužno povlači na drugu, nevidljivu stranu, čuvajući sjemenke koje će donijeti novi život. Tako se život i smrt neprekidno susreću i međusobno prožimaju, sastaju i rastaju, poput svjetla i tame, pokreta i mirovanja, dajući ritam sveukupnom postojanju.

Eleuzinski misteriji su kroz višednevne svečanosti i obrede omogućavali ljudima sudjelovanje u toj preobrazbi snaga prirode kako bi bili dio puno dubljih tajni življenja i umiranja. Oni nas uče da razvoj života nije moguć bez napuštanja starih ograničenja i prihvaćanja novih mogućnosti vlastitog ostvarenja...

Uredništvo

Delia Steinberg Guzmán

Danas sam vidjela... SVJETLO

Danas sam vidjela svjetlo... Kao i uvijek, stvari koje sam vidjela nisu bile nove, nego imaju tu osobitost prikazati se pred mojim očima u novim perspektivama. Kao da prvi put vidim one stvari koje se gledaju, a ne vide...

Svjetlost me snažno pogodila, svjetlost moćnog i čistog Sunca koje je, zasjavši u trenutku zore – odagnalo sve sjene oko sebe. Odjednom, svijet je poprimio oblik i boju. Odjednom, poput djeteta, dopuštam postojanje svega što prethodno nisam primjećivala, jednostavno zato što nisam vidjela.

Odjednom mi je i više puta pročitani i zamišljeni prizor Platonove pećine postao živ: vidjela sam čovjeka zarobljenog u tami zemlje-materije; čovjeka koji napijava stvari oko sebe, jer ne videći ih jasno, jedva ih razaznaje; čovjeka vezanog za taj isti mrak, ali nesvjesnog svog zatvora, čovjeka koji, međutim, osjeća potrebu za slobodom, koji tražeći izlaz želi razbiti lance; čovjeka koji izlazi na Sunčevu svjetlost i zaslijepljen je tim nepoznatim i neslućenim svjetlom. Taj je čovjek odjednom naišao na stvarnost; sada vidi, sada zna.

Sve to – i mnoštvo drugih stvari – strujalo je mojom nutrinom pri samom pogledu na snažnu zraku jutarnje svjetlosti. I odatle su izvirala nova pitanja, ta neugasiva ljudska potreba za svjetlošću.

Kad bismo mogli baciti svjetlo na sve što vidimo, sve što učimo, sve što prosuđujemo... Kad bi se u nama stvorila jasnoća, kao da je Sunce osvanulo u duši, tada bi se raspršile mnoge sjene... Vjerojatno bi se razjasnile mnoge nepoznanice, dok smo prije živjeli u mraku sumnji. Vjerojatno bi život zadobio širu dimenziju, omogućujući nam da vidimo odozgo – jasno, poput Sunca – sve što nam se događa.

Kad se stvari vide odozgo, one gube dramatičnost brutalne borbe za svakodnevni život. Kad se stvari vide odozgo, uz malo svjetla, one ne prestaju postojati, nego im se pristupa na drugačiji način, logičniji. Kad se dva psa bore za istu kost, oni to čine na razini tla, ne shvaćajući da se nekoliko metara dalje nalaze druge kosti, druga mogućnost koja njihovu borbu čini beskorisnom.

Ratovi, nesporazumi, sukobi, ubojstva, napetosti, mržnje, taštine, ambicije... kosti su za koje se toliko ljudi bori... Samo malo dalje, samo malo iznad, samo uz zraku svjetlosti, sve dolazi na svoje mjesto. Život ima svoju svijetlu i svoju tamnu stranu, svoje sretne i nesretne trenutke, ali potrebno ga je vidjeti na takav način, pojmiti ga kao neumoljiv zakon i, prema tome, naučiti hodati onom stranom koja je obilježena jasnoćom i radošću.

Što više razglabamo u sjeni, manje su nam mogućnosti da izađemo iz te zamke, jer poput pećinskog čovjeka, trošimo svoje vrijeme i energiju na mračnu borbu koja nam ne ostavlja ni trenutka za uočavanje izlaza. Istina, ponekad se, poput pećinskih ljudi, moramo boriti u mraku da bismo razbili lance neznanja; ali tada to radimo svim svojim snagama usmjerenim na cilj kasnijeg oslobođenja. To više nije borba radi same borbe, jer nam nova svijest pokazuje nove putove.

Što više uranjamo u svijet riječi i lažnih obećanja, neistina i kukavičluka, manje ćemo znati o svjetlu koje rasvjetljava. Varljiva svjetlucaja nagnat će nas da vjerujemo u zabludu kako ne postoji druga moguća svjetlost.

Međutim, osim riječi postoje i djela; osim praznog znanja, postoji aktivna mudrost koja nam omogućuje svakodnevno živjeti ono što smo uspjeli razumjeti. Osim lažnih obećanja, postoji autentična nada. Osim kukavičluka, postoji i vjera u budućnost i u ljudske snage da je osvoje.

Umorni smo od baklji koje malo i slabo gore; slabih svjetiljki koje pokušavaju osvjetljavati naše korake; umorni smo od ispraznih vatri, iskri koje ne traju niti jedan dan, varljivih svjetala koja se pretvaraju da oponašaju Sunčevu svjetlost. Znamo da pred našim prozorima svaki dan sviće; znamo da je Sunce stvarnost iznad oblaka i oluja. Trebamo samo otvoriti svoje prozore, izaći iz vlastite pećine, otvoriti oči zaslijepljene prirodnom svjetlošću i početi vidjeti naš svijet, svijet u kojem trebamo živjeti. Vezani, da, ali za nadu tog novog i boljeg svijeta koji nas čeka malo dalje, na istom horizontu na kojem počinje svitanje. ☮

Sa španjolskog preveo: Krešimir Andjel

ELEUZINSKI MISTERIJI

Misteriji su stanjivali koprenu opsjena što ih je čovjeku oko čula tkao vidljivi svijet, i za posvećenike eleuzinskih misterija smrt i život nisu bili ništa drugo nego dva lica jedne tajne koja ostaje jedina podloga stvarnosti, dva prolazna stanja jedne i vječne supstance.

M. N. Đurić, Historija helenske etike

Eleuzinski misteriji, koji su se održavali početkom jeseni u čast božica Demetre i Perzefone, bili su najsvetije i najštovanije svečanosti stare Grčke. Utemeljeni u gradu Eleuzini, dvadesetak kilometara od Atene, u ranom mikenskom periodu (15. - 14. st. pr. Kr.), a održali su se kroz sljedeće gotovo dvije tisuće godina.

Misteriji su bili strogo zatvorena religija rodova, koji su kasnije, kad je Eleuzina potpala pod atensku upravu (7. st. pr. Kr.), postali atenski državni kult. Kult se s vremenom sve više širio i poprimio je panhelenski značaj. Svi helenski filozofi, pjesnici, umjetnici i državnici bili su posvećeni u eleuzinsku mudrost koja je ostavila traga i u njihovom stvaranju te je izvršila jak utjecaj na razvitak helenskog duha i helenske misli.

Demetra se štovala u svim zemljama u kojima su živjeli Grci. Prikazivana je sa snopovima žitnog klasja, s košarama s plodovima i bakljama. Rimljani su

je izjednačili s Cererom, svojom božicom vegetacije i plodnosti polja. Kasnije je njen kult stopljen s kultom majke Zemlje Geje, boginje Reje, a djelomice i frigijske Velike majke Kibebe.

Eleuzina nije bila jedino mjesto u kojem su se održavale godišnje svetkovine u čast božice žita i godišnjeg obnavljanja života. Slični obredi bili su karakteristični za mnoga središta stare istočno-mediteranske civilizacije, uključujući otoke Samotragu, Cipar i Kretu. U svim tim krajevima postojali su kultovi jedne ili druge božice života, plodnosti ili žetve, čije je štovanje uključivalo obrede purifikacije i inicijacije. Najsirođniji eleuzinskim misterijima bile su tzv. Tezmoforije. Tim obredima koji su se izvodili krajem listopada (u mjesecu *Pyanepsionu*, prema starogrčkom kalendaru) prisustvovala su samo žene. Ceremonije su uključivale post, pročišćavanje, simbolični silazak u podzemni svijet kojim se magijskim putem obnavljao život iz svijeta smrti.

Himna Demetri

Eleuzinski misteriji imaju svoje polazište u mitu o Demetri, božici plodnosti zemlje i poljodjelstva, koja je prva naučila ljude obrađivati zemlju. Mit je ispričano u *Himni Demetri* koja se pripisuje Homeru.

Demetra je imala kćer Koru (grč. *kora* ili *kore* znači "djevojka" ili "kći") ili Perzefonu. Perzefona je živjela u društvu nimfi na cvjetnim livadama Nise, provodeći vrijeme u branju cvijeća, u plesu i pjesmi. Kad je jednom zgodom u šetnji ubrala narcis, cvijet smrti, otvorila se pod njom zemlja i iz dubina je izašao Had, bog podzemnog svijeta, koji ju je zgrabio i nestao s njom u bezdanu.

Majka je očajnički lutala svijetom tražeći svoju kćer, dok joj na kraju Helije, sveznajući bog Sunca, nije otkrio tajnu Perzefonina nestanka. Demetra je zatim otišla na Olimp i zatražila da Zeus, kao najviši bog, vrati njezinu kćer. Zeus šalje glasnika Hermesa u carstvo mrtvih, ali već je bilo kasno: Had se u međuvremenu oženio Perzefonom i učinio je kraljicom svoga podzemnog carstva.

Demetra je žalosna napustila Olimp. Prerušila se u staricu i tako došla do Djevičanskog izvora u Eleuzini. Tamo je nalaze kćeri eleuzinskog kralja Keleja i odvođe u svoju palaču gdje je ugošćuju, ne znajući da je božica. Kraljica Metanira je uzima za dadilju svome

najmlađem sinu. Iz zahvalnosti, darovala je žitno zrnje Kelejevu sinu Triptolemu i naučila ga obrađivati zemlju. Po njezinoj naredbi Triptolem je svoje umijeće proširio po cijelom svijetu. Drugom Kelejevom sinu, Demofontu, namijenila je besmrtnost. S tim je ciljem svaku večer kalila dijete u vatri kako bi postiglo besmrtnost i vječnu mladost. Mali Demofont je izvanredno napredovao. Metanira je pokušala dokučiti dadiljinu tajnu i tako ju je zatekla jednu večer kako stavlja dijete u vatru. Tada se Demetra otkrila u svoj svojoj božanskoj veličini. U njenu čast Kelej je u Eleuzini dao sagraditi veličanstveno svetište, koje je nakon toga postalo središtem njezinog kulta.

Nakon što joj je sagrađen hram, Demetra se tamo nastanila, ali je još uvijek bila neutješna za svojom kćeri, odbijajući pridružiti se drugim bogovima na Olimpu. Zanimajući svoju božansku dužnost, na svijet je pustila veliku nerodicu koja je imala pogubne posljedice ne samo po ljude, nego i po bogove. Ljudi su prestali štovati bogove i nisu im više prinosili žrtve. Kad je stanje postalo neizdrživo, Zeus je ponovno poslao Hermesa u carstvo mrtvih da isposluje dogovor s bogom podzemlja. Pošto je Kori dao okusiti sedam zrna mogranja, kako bi time osigurao njezin povratak, Had nerado pristaje na obvezu da dvije trećine godine pusti Perzefonu da živi na zemlji sa svojom majkom, dok je Demetra morala pristati na to da Perzefona trećinu godine živi sa svojim mužem u podzemlju.

Od tada Perzefona s proljeća dolazi na zemlju, a Demetra, radosna zbog njena povratka, daje bilju snagu plodnosti pa je cijela priroda pozdravlja zelenilom i cvijećem. Kad se potkraj jeseni Perzefona vraća u podzemni svijet, Demetra, a s njom i cijela priroda, tuguje i oblači žalobnu odjeću.

Smisao mita

Cikličko odlaženje Kore u podzemni svijet i ponovno vraćanje na zemlju simbolizira zimsko umiranje i proljetno buđenje prirode, smjenjivanje razdoblja aktivnosti i mirovanja, života "ovdje i onkraj". U to ime, u čast Demetre i Perzefone, održavani su eleuzinski misteriji. Uz kult tih dviju božica veže se tajna sjemena, klice i klasa, kao i tajna života i smrti, a koja je postajala tajnom upućenih u misterije. Žito je požnjeveno i mrtvo, ali donosi sjeme i ponovno se rađa, što predočava inicijaciju, dok je klas žita simbol uskrsnuća.

Perzefona simbolizira parabolu: "Ako sjeme ne umre, žetva neće niknuti." U misterijima ona je predstavljala inicijanta, onoga koji prolazi kroz smrt da bi

se ponovo rodio, koji prolazi kroz podzemni svijet da bi stigao u nebo. Mit o Demetri i Kori koju dohvaća Had, bio je i slika sudbine čovjekove duše. Demetra je oživotvorenje vječnih stvaralačkih kozmičkih snaga, a Kora je ljudska duša.

Zadaća misterija bila je jačanje i osposobljavanje čovjeka za svakodnevno ispunjavanje dužnosti i priprema za život poslije smrti. Cilj misterija bio je pokazati put do bogova, do vječne čovjekove biti i do stvara-

lačkih živih snaga u prirodi koje izgrađuju naše tijelo i koje tajanstveno djeluju u dubinama našeg nesvjesnog. Štoviše, cilj im je bio obratiti pozornost inicijanata na drugo lice života – na smrt, jer to dvoje prirodno je nerazdvojan par, poput dana i noći, i sačinjava cjelovitost postojanja.

Smisao i sadržaj ovog mita neodoljivo podsjeća na redak iz egipatske *Knjige mrtvih*, koji kaže: ... *svaki pravedni pokojnik klica je života u dubinama kozmosa, kao što je i zrno pšenice u zemljinim njedrima...* što dovodi eleuzinske misterije u moguću vezu s egipatskim misterijima.

Nositelji ceremonije

Kult je bio povjeren nekolicini najuglednijih obitelji i te obitelji su tu službu nasljeđivale do smrti. One su imenovale hijerofanta ili visokog svećenika koji je vodio najmističnije dijelove inicijatske ceremonije. Hijerofant je imao isključivo pravo ulaska u tajnu odaju *anaktoron*, gdje su bili smješteni sveti predmeti (*hiera*).

Demetrina visoka svećenica dijelila je s hijerofantom glavnu ulogu pri vođenju misterija. Smatralo se da je ona preuzimala ulogu Demetre u svetoj drami, ponovno oživljavajući njenu tjeskobu i beznadnu potragu za Perzefonom. Svećenice, poznate kao "pčele" (*Panageis*), imale su zadaću prenošenja svetih predmeta od Eleuzina do Atene i natrag. *Dadouchos*, bakljonoša, igrao je značajnu ulogu u ceremoniji inicijacije. *Hieorokeryx* je bio glasnik, čiji bi gromki glas pozivao inicijante na tišinu, kako bi misteriji mogli otpočeti. On je također objavljivao naredbu o strogoj šutnji o misterijima. I konačno, svećenik na oltaru koji je prinosiso žrtve dvjema božicama.

Stupnjevi posvećivanja u misterije

Misteriji su se odvijali na tri razine. Najjednostavnija razina, namijenjena širokom pučanstvu, simbolizirala je zemljoradničke poslove; druga razina, koja je uključivala elemente koji su trebali prikazati i objasniti odumiranje i ponovno rađanje bilja u prirodi, također je bila upućena narodu. Najveća razina misterija trebala je proniknuti u tajnu ljudskog života i zagrobne sudbine čovjeka, i bila je dostupna samo posebno upućenim sudionicima.

Kao što su postojale tri razine misterija, tako su postojala i tri stupnja inicijacije: mali misteriji (bili su uvod u misterije, a predstavljali su očišćenje ili katarzu); veliki misteriji ili *telete* ("učiniti savršenim"), a najviši stupanj bio je *epopteia* ("najviše posvećenje").

Misterijima je mogao pristupiti svatko, muškarci i žene, uz preduvjet da su mu "ruke neokaljane krvlju, govor grčki, a život pravedan". Uvođenje je obavljano postupno, a počinjalo se s malim misterijima. Svaki inicijant, *mystes*, primao bi upute od svoga voditelja *mystagogosa*, koji je bio iz jedne od eleuzinskih obitelji zaduženih za kult.

Ceremonije

Velikoj proslavi misterija u Eleuzini, koja se održavala rano ujesen, prethodile su manje svečanosti, tzv. Mali misteriji, koje su se odvijale u veljači (mjesecu *Anthesterionu*, prema starogrčkom kalendaru), kada bi se u Grčkoj pojavilo prvo zelenilo, a služile su kao priprema za Velike misterije slavljene krajem mjeseca rujna (mjesec *Boedromion*, prema starogrčkom kalendaru).

Mali misteriji svetkovani su u atenskom predgrađu Agri, na poluotoku Ilisu, gdje se obavljalo obredno očišćenje *mystesa*. Otpočinjali su prinošenjem žrtava Demetri i Kori. Drugi dan iskušenicima bi pristupili obrednom pranju, što je nadzirao za to određeni

svećenik. Treći dan je bio najvažniji jer se tada odvijalo posvećenje. Tako pripremljeni misti mogli su ujesen pristupiti Velikim misterijima.

Misteriji su bili toliko štovani da bi mjesec dana prije njihova održavanja bio proglašen sveopći sveti mir, kojeg su se morale pridržavati sve grčke države.

Uoči svečanosti, 13. dana mjeseca Boedromiona, djevojke, *kistophore*, praćene mnoštvom sudionika slavija, donijele bi posvećene kipove iz Eleuzine u Demetrino svetište na atenskoj agori, gdje bi se sakupili oni koji su već bili uvedeni u Male misterije. Svečanosti su službeno započinjale 15. Boedromiona i odvijale su se kroz 9 dana, a za svaki od tih dana postojao je propisani niz obreda koje je inicijant morao slijediti prema točno utvrđenom redu.

Prvi dan bi započeo proglašom u agori kojim bi se najavili događaji i pozvali inicijanti na sudjelovanje. Drugoga dana svečanosti, novi članovi su se obredno kupali u moru, koje "ispire svu ljudsku prljavštinu". Treći dan bio je određen za prinošenje žrtvi. 19. Boedromiona sudionici misterija krenuli bi u velikoj procesiji Svetom cestom od Atene do Eleuzine, noseći svete predmete. Zapisi bilježe da bi se broj sudionika popeo na deset tisuća. Na čelu povorke nošen je kip boga Jakha, koji bi po završetku svečanosti bio vraćen u atensko svetište. Za nosiocem Jakha išli su ostali nosioci svetinja, od kojih je najznačajniji bio mistični kovčeg (*kistai mystika*). Misti su na glavi nosili vijenac od mirte, Perzefonina cvijeta, a u rukama klasje žita i baklje.

Uz pjevanje himni i molitava, ali i šale i smijeh, povorka bi tek kasno uvečer, uz sjaj baklji, stigla u Eleuzinu. Šesti dan bio je namijenjen odmoru, pročišćavanju i postu, koji je prethodio noćnoj svečanosti. Post je bio prekidan uvečer, ispijanjem posebnog napitka, *kykeona*, koji se sastojao od grubo mljevenog žita i vode, pomiješanih sa svježim lišćem metvice.

Inicijacija prvog stupnja odvijala se 21. Boedromiona, a inicijacija drugoga stupnja dan nakon toga. To se događalo u Telesterionu, hramu Demetre i Kore, gdje su otkrivane tajne eleuzinskih misterija. Sakupljeni posvećenici okupili bi se u Dvorani misterija, ispili obredni napitak i bili svjedokom ponovno aktualizirane drame božica Demetre i Perzefone i boga Hada.

Misteriji su ostavljali dubok i trajan trag na one koji su primili njegove tajne. Pindar piše: *Sretan je onaj koji ide pod zemlju pošto je ono vidio; on poznaje svršetak života, a poznaje i Bogom dani početak.*

Nakon noćne proslave opet je uslijedio dan odmora. Osmi dan obavljali su se obredi za mrtve.

Deveti dan bio je završni dan svečanosti; na taj dan obredno bi se prolijevalo vino na zemlju u slavu bogova, uz izgovaranje tajanstvenih stihova. Po završetku misterija (23. Boedromiona) sudionicima je saopćavano da se mora strogo šutjeti o onome što se vidjelo i čulo. Šutnjom se odavalo najveće štovanje onome što se pri gledanju tajni osjetilo – tišina.

Inicijanti bi se potom vratili u Atenu, pojedinačno ili u grupama. U povratku nije postojala nikakva organizirana povorka. To je bilo vrijeme predviđeno za razmišljanje i meditaciju.

Što se sve događalo za epopteje, ostaje zavijeno velom tajne. Odavanje inicijatskih tajni smatralo se oskrvućem misterija i kažnjavalo se smrću. Ipak, spominje se prikazivanje klasa žita koje se promatralo u tišini...

Bitno je napomenuti da sam smisao eleuzinskih misterija nije bio nikakva tajna, tj. nije bilo zabranjeno govoriti o nadama što ih ulijevaju posvećenicima, ali se strogo vodilo računa da se ne govori o radnjama i obredima, da se ne bi na nedostojan način neposvećenima odale tajne.

Homer, u *Himni Demetri*, daje naslutiti proživljeno tijekom misterija: *Blaženi je među ljudima na zemlji onaj tko je sve to vidio...*

Značenje inicijacije u misterije

Inicijacija u misterije značila je duhovno rođenje, regeneraciju čitavog bića pojedinca. To je vodilo produbljanju svijesti o jedinstvu sa svime što postoji te spoznaji da je ustrojstvo tog jedinstva na dobrobit svih.

Nezaobilazan je i moralni utjecaj misterija na posvećenike, što uostalom važi za sva misterijska posvećenja. *Bonus intra – melior exi* ("dobar udoh –

bolji izadoh") piše na mozaičkom podu Eskulapova hrama u Lambaesisu u današnjem Alžiru. Misteriji su oslobađali inicirane robovanja ljudskim slabostima i usmjeravali ih prema usavršavanju njihovih života.

Značaj misterija bila je i humanizacija života. Ciceron piše: *... misteriji su nas iz grubog i divljeg života izdigli do ljudskog dostojanstva i oplemenili... upoznali smo osnove života, te smo naučili ne samo živjeti vedrim životom, nego i umrijeti s boljom nadom.* (*De legibus* II, 36).

Priredila: Dijana Kotarac

MAGAREĆI PUTEVI PREOBRAZBE

Mario Hibert

Apulejevo djelo *Zlatni magarac*, svojevrsna književna autobiografija stara tisuću i osamsto godina, na tragu je mudrosti koja odražava sakupljeno iskustvo o vrlinama i manama ljudske prirode. Ovaj jedini sačuvani roman grčko-rimskog svijeta još i danas plijeni pozornost svojim "zlatnim" sadržajem koji na duhovit i domišljat način uspoređuje i analizira odnos čovjeka prema njegovoj dvostrukoj prirodi.

Roman *Zlatni magarac* ili *Metamorfoze* vremenski se vezuje za 2. stoljeće i doba helenizma kada slabi kulturna dominacija Grčke, a Rim, pod jakim utjecajem grčkog kulturnog i filozofskog nasljeđa, stječe sve veću vojnu i političku nadmoć na Sredozemlju. Rimsko Carstvo, koje se prostiralo od Španjolske na zapadu do duboko u Aziju, moralo se suočiti s raznovrsnim kulturnim tradicijama koje su prethodile Rimu, religijskim iskustvima Babilonaca, Egipćana,

Perzijanaca, Sirijaca i Grka, te prihvatiti činjenicu da je novostvoreno carstvo uspostavljeno na prostoru prožetom različitim i raznovrsnim predstavama o životu i postojanju.

Doba helenizma karakterizira miješanje jezika, kultura i tradicija, uz snažno prisustvo misterijskih religija. Kroz tajne kultove čovjek je pronalazio način da stupi u vezu s božanskim, s onime što nadilazi njega i njegovu prozaičnu svakodnevicu, te tako uzvisi svoje

postojanje i produbi osjećanje života. Helenizam obiluje primjerima koji govore o iskustvima traganja kroz koja se pokušavalo doći u dodir s "izvorom".

Upravo je *Zlatni magarac* jedna takva priča koja prikazuje način utjecaja misterijskih religija i kultova na čovjeka helenističkog doba. Apulej u ovome djelu, snažno nadahnutom vlastitim iskustvom, prati život i tragalačke avanture mladića Lucija te opisuje metamorfozu i duhovnu preobrazbu koja vodi od magarca do čovjeka.

Rukopis romana *Zlatni magarac* ponovno je otkrio Boccaccio u vrijeme renesanse. Nakon prijevoda na talijanski jezik ovo je djelo steklo veliku popularnost, pa je uskoro prevedeno i na ostale europske jezike.

Apulejev životopis

Lucije Apulej rođen je 125. godine u gradu Madauru, u afričkoj provinciji Rimskog Carstva (današnji Alžir). Školu je završio u feničkom gradu Kartagi. Materinji jezik bio mu je punski, a nakon što je ovladao grčkim i latinskim jezikom, odlazi u Atenu gdje stječe naobrazbu iz filozofije i retorike, a potom i geometrije, muzike i poezije. Istovremeno se intenzivno zanima za pitanja iz povijesti, prirode i života uopće. Po završenim studijima odlazi na putovanje po helenskom istoku stječući brojna iskustva, da bi se po povratku s istoka zadržao u Rimu gdje je obavljao posao zastupnika u pravnim sporovima.

Osobit događaj iz Apulejevog života izuzetno je utjecao na piščev život, a važan je i za shvaćanje parabole predstavljene u *Zlatnom magarcu*. Naime, na jednom od svojih putovanja Apulej se razbolio i ostao u gradu Oei, današnjem Tripoliju, na liječenju u obitelji bogate udovice. Dva sina udovice Pudentile, osobito stariji kojem je Apulej u Ateni bio učitelj, nastojali su ga na različite načine nagovoriti da ostane s njima i bude muž njihovoj majci. Apulej nije bio oduševljen tom idejom, ali je na kraju ipak popustio njihovim nagovaranjima. Obitelj udovičina pokojnog muža nije se, međutim, mogla pomiriti s tim pa je sasvim otvoreno iskazivala svoju netrpeljivost prema Apuleju. Na koncu se dogodilo to da se mladi udovičin sin razbolio i umro, a Apulej je bio optužen da je na pastorka "bacio zle čini", te da je pomoću ljubavnog napitka prisilio Pudentilu na udaju kako bi se domogao njenog bogatstva. Poznato je da je u to vrijeme rimska vlast proganjala pripravljače "ljubavnih napitaka", tretirajući ih kao trovače, a rimski je zakon čak predviđao i smrtnu kaznu za takva djela. Apulej se, dakle, morao suočiti s nimalo bezazlenom optužnicom. Tijekom sudskog procesa Apulej je iznio svoju obranu, a kako mu nije bilo moguće dokazati krivicu, konačno je oslobođen. Potaknut

tim događajem objavio je u svoju obranu *Apologiju* ili *Knjigu o magiji* u kojoj se otkriva i kao vrstan retoričar.

Ovo neobično životno iskustvo potaknulo je nastanak njegova romana *Zlatni magarac* u kojem je lako uočiti vezu između Apulejevog osobnog iskustva i nezgoda kroz koje prolazi glavni junak romana, također imenom Lucije.

Apulej je iza sebe ostavio raznovrstan literarni opus, a pored najpoznatijih djela, *Apologije* i *Zlatnog Magarca*, ostala su zabilježena i dvadeset tri retorička poglavlja *Florida*, te filozofska djela *De Platone et eius Dogmate*, *De Deo Socratis* i *De Mundo*. Ostali radovi zabilježeni su u fragmentima, poput novele *Herzoginje*, prijevodi Platona, prijevodi neopitagorejca Neomaha (*Aritmetička umjetnost*), te tekstovi enciklopedijske prirode (*De Proverbiis*, *De Medicinalibus*, *De Re Rustica*, *De Arboribus*, *De Musica*).

Ovime dobivamo sliku svestrane ličnosti koja promišlja o različitim pitanjima, dobrog političkog govornika, pisca, moralista, učitelja, pravnika i filozofa koji je bio voljan svoje životno iskustvo i znanje ostaviti u zalog čovječanstvu.

Zlatni magarac – parabola o ljudskoj naravi

Roman *Zlatni magarac* započinje Lucijevim dolaskom iz Grčke u tesalijski grad Hipatu, mjesto poznato po vradžbinama i magiji. Željan što prije upoznati čarolije i magijske vještine, mladi Lucije odsjeda kod hipatskog bogataša Milona, gdje nakon stupanja u bliske odnose sa sluškinjom otkriva tajnu Milonove žene Pamfile: ona je vještica koja poznaje tajne kojima "podčinjava duše pokojnika, ometa kretanje zvijezda, zapovijeda božanstvima"¹. Uhodeći je i prisustvujući njenoj preobrazbi u sovu, Lucije želi pokušati isto, a njegovu znatiželju

¹ Apulej, *Zlatni Magarac*. "Dereta" Beograd, 1991.

Izidin hram u Pompejima

uslišava sluškinja koja mu pribavlja gospodaričinu "čarobnu mast", nakon čega se Lucije nesretno preobražava u magarca. U Grčkoj se naime magarac dovodio u vezu s razuzdanim Dionizom, dok ga se u Izidinom kultu obično poistovjećivalo s omraženim Setom. U liku magarca dan je tako simbolički prikaz mračne sklonosti prepuštanja niskim žudnjama.

Zatočen u tijelu životinje, glavni je lik kažnjen za svoju radoznalost, nepromišljenost i prepuštanje

niskim porivima, tim više što je zadržao sposobnost mišljenja i rasuđivanja. Od tog trenutka počinju avanture Lucija-magarca koji putuje svijetom nastojeći vratiti izgubljeni ljudski oblik. Budući da nitko ne obraća pažnju na njegovo prisustvo, pred njegovim se očima nižu prizori zlonamjernih ljudskih nakana, surovosti, nastranosti, robovanja strastima, nevjere, bestidnosti, ljubomore, zanesenosti magijama i vradžbinama, a pred čitateljima se nedvosmisleno otkriva ogoljena, porazna istina o ljudskoj izopačenosti.

U Apulejevom satiričnom djelu nizanjem lascivnih avantura kroz koje prolazi glavni lik Lucije ukazuje se na zabludu nepromišljenog prepuštanja prividima fizičkog svijeta i ističe nužnost duhovne preobrazbe. Ovo djelo stoga posjeduje izrazitu spoznajnu i etičku vrijednost. Erotski i opsceni elementi, incest, bratoubojstvo i sodomija koriste se kao podloga za razvijanje ideje o samosvijesti, padu u materiju koja pritišće dušu i drži je udaljenom od njenog božanskog izvora. Izopačenost u prvom planu pojačava apsurdnost bezbožnog lutanja i potrebu pronalaženja izvora spasenja.

Prizor sa zidne slike iz Herkulanuma predstavlja ceremoniju u čast egipatske božice Izide. Kult Izide u jednom je trenutku poprimio značaj poluslužbene religije Pompeja. O njegovom značaju svjedoči i Apulejevo djelo *Zlatni magarac*.

U konačnici, Lucije se nakon svih putešestvija predano moli sudbini da mu vrati ljudsko obličje, tj. sve one potencijale za duhovni rast koji su izgubljeni potpunim potonućem u životinjsku prirodu. Druga metamorfoza odvija se kroz obredno pročišćenje u kojem jede ruže s krune svećenika iz procesije u čast Izide, te kroz mističnu inicijaciju kojom glavni lik nanovo zadobiva svoj ljudski oblik. Upravo je to ono što Apulej ističe na kraju svoga djela: iniciran u Izidin kult, tj. uveden u tajnu života, smrti i uskrsnuća, Lucije otkriva sponu između svijeta bogova i ljudi te po naredbi Ozirisa konačno stiže u Rim.

Kraj romana je završna etapa duhovne preobrazbe, očigledno utemeljena na misterijskim obredima nakon nadvladanih iskušenja i opasnosti niže prirode koja su sprječavala dodir sa samim izvorom postojanja. Novo Lucijevo rođenje označava nadilaženje tromosti materije kroz proces oduhovljenja.

Mit o Psihi

U središnjem dijelu romana ispričan je također i starorimski mit o Psihi, personifikaciji duše koja traga za božanskom ljubavlju. Mit, prisjetimo se, govori o Venerinoj uvrijeđenosti i ljubomori na smrtnicu Psihu. Naime, zbog njene ljepote ljudi su prestali obožavati božicu Veneru pa ona bijesna i ljubomorna šalje svoga sina Amora da strijelom navede Psihu da se zaljubi u najružnije biće na zemlji. Ali ni Amor ne odolijeva Psihinoj ljepoti, već je smješta u tajne, veličanstvene odaje gdje je noću posjećuje krijući svoj identitet. Ipak, nakon izvjesnog vremena, Psiha se počne osjećati usamljenom pa zaželi posjetiti svoj dom i vidjeti sestre. Amor je ne sprječava u toj nakani. Međutim, lakovjerna Psiha nasjeda na provokaciju ljubomornih sestara, koje je počnu zastrašivati neistinitim pričama o zlim namjerama njenog noćnog posjetioca te Psiha već sljedećeg dana odluči otkriti njegov pravi identitet. U krevetu pali svjetiljku, ali kap vrelog ulja pada na Amorovo tijelo te se on budi i odmah potom nestaje na nebu, gdje ostaje neizmjereno čeznući za Psihom. Psiha ubrzo uviđa posljedice svoje nepromišljene radoznalosti. Od tog trenutka započinje dugotrajna i mukotrpa borba da ponovno zavrijedi i dođe do izgubljene ljubavi. Psiha će se morati spustiti čak u podzemni svijet, još jednom pogriješiti, sve dok smrtna duša ne prođe putem ovozemaljske muke i patnje, da bi tek zahvaljujući Amorovoj molbi upućenoj vrhovnom božanstvu Jupiteru Psiha bila spašena (oživljena) i našla upotpunjenje u sjedinjenju sa svojom besmrtnom polovicom.

Povezujući simbolizam ovog mita s Lucijevim

Canova, *Amor i Psiha*, mramor, Louvre, Pariz

putovanjem, uočavamo kako se u romanu još jednom naglašava duhovna preobrazba koja se postiže tek kad se prođe kroz "podzemni svijet", kako bi duša obogaćena tim iskustvom mogla krenuti uzlaznom putanjom prema svom izvoru.

Pročišćenje i preobrazba

Apulejevo djelo opisuje muku "animalnog postojanja" i besciljnost lutanja od jedne do druge prolazne čulne senzacije, sugerirajući izbavljenje kroz mogućnost izdizanja i spašavanja ljudskog dostojanstva od magareće sudbine.

Put sazrijevanja obično vodi putem pogrešnog izbora, da bi se tek po njegovom osvještavanju doprlo do suštine stvari, što u konačnici vodi oslobođanju od animalne prirode koja čovjeka neprestano veže za izvanjske, nestalne i promjenjive pojavnosti fizičkog svijeta. Gospodar svoje duše je samo onaj koji je uspio zauzdati nagone, zavladaвши svojim emocijama koje predano prikupljaju podražaje iz vanjskog svijeta te ih u beskrajnim nijansama prelijevaju preko racionalnog uma.

Pronalazeći analogije s porivima vlastitog animalnog ja, poistovjećujući vlastite slabosti koje čekaju osviještenje i pročišćenje, kako bi se došlo do onog najuzvišenijeg u sebi, otkrivamo neminovnost susretanja sa samim sobom i svojom prirodom.

Apulej, mistik i filozof, poručuje nam kako se tek putem brojnih iskušenja, nevolja i učenja, i njihovih mnogobrojnih ponavljanja, čovjek može približiti božanskoj mudrosti. ☸

POMPEJI

VILA MISTERIJA

Daliborka Kiković

Tragedija koju je u kolovozu 79. godine izazvala erupcija vulkana Vezuva dugo je počivala skrivena pod četiri metra debelim slojem vulkanskog pepela i kamenja. Život se u godinama nakon erupcije nezadrživo nastavio, rasla su nova naselja u okolici, stari rimski gradovi rekonstruirani su bezbroj puta, a Pompeji su sedamnaest stoljeća ostali upravo onakvi kakvi su bili toga kobnog jutra.

Prva arheološka iskapanja u 18. stoljeću otkrila su svijetu neslućena bogatstva. Pompeji su svjedok neukrotive moći prirode, ali istovremeno i pravi muzej na otvorenom. Dok je za neke ovo grad smrti, za druge je grad života, onog života koji je u jednom trenu stao

i upravo u svojoj dramatičnoj smrti ostao živ, kao svjedok jednog davno minulog vremena.

Listajući knjige o Pompejima, osobitu pažnju zaokupljaju neobične crvene zidne slike, neusporedive s bilo kojim drugima pronađenim u tom gradu, na kojima je dvadeset i devet likova prikazano u prirodnoj veličini. Radi se o tajanstvenim freskama kojima su prekriveni zidovi sobe u vili jednog pompejskog patricija, po kojima je ova vila i dobila ime Vila misterija. Na njima je sve obavijeno tajnom; one otvaraju polje bezbrojnih pretpostavki, nagađanja, pokušaja tumačenja, ali pouzdanog odgovora nema.

Slike koje se nadovezuju jedna na drugu opisuju dionizijske misterije poznate u čitavom grčko-rimskom svijetu. Ovi misteriji nisu bili vezani za sveta mjesta i hramove. Njihovo ezoterijsko učenje prenosilo se i razvijalo u pojedinim općinama i njihovim "svetim kućama" u kojima su se odvijali obredi posvećeni bogu Dionizu, a bilo je nevidljivi nutarnji pokretač puno poznatijih dionizijskih svečanosti.

Dionizijski misteriji temeljili su se na grčkom mitu o Dionizu, kojeg su po Herinoj naredbi raskomadali i progutali Titani. Atena je uspjela spasiti samo njegovo srce koje je Zeus progutao i tako osigurao Dionizov povratak u život. Vrhovni bog je gromom spalio Titane, a njihov je pepeo razasuo na sve strane. Iz tog titanskog pepela niknuo je novi ljudski rod. Otuda u ljudima zemaljski dio koji potječe od Titana i božanski dio naslijeđen od Dioniza, kojeg su progutali Titani.

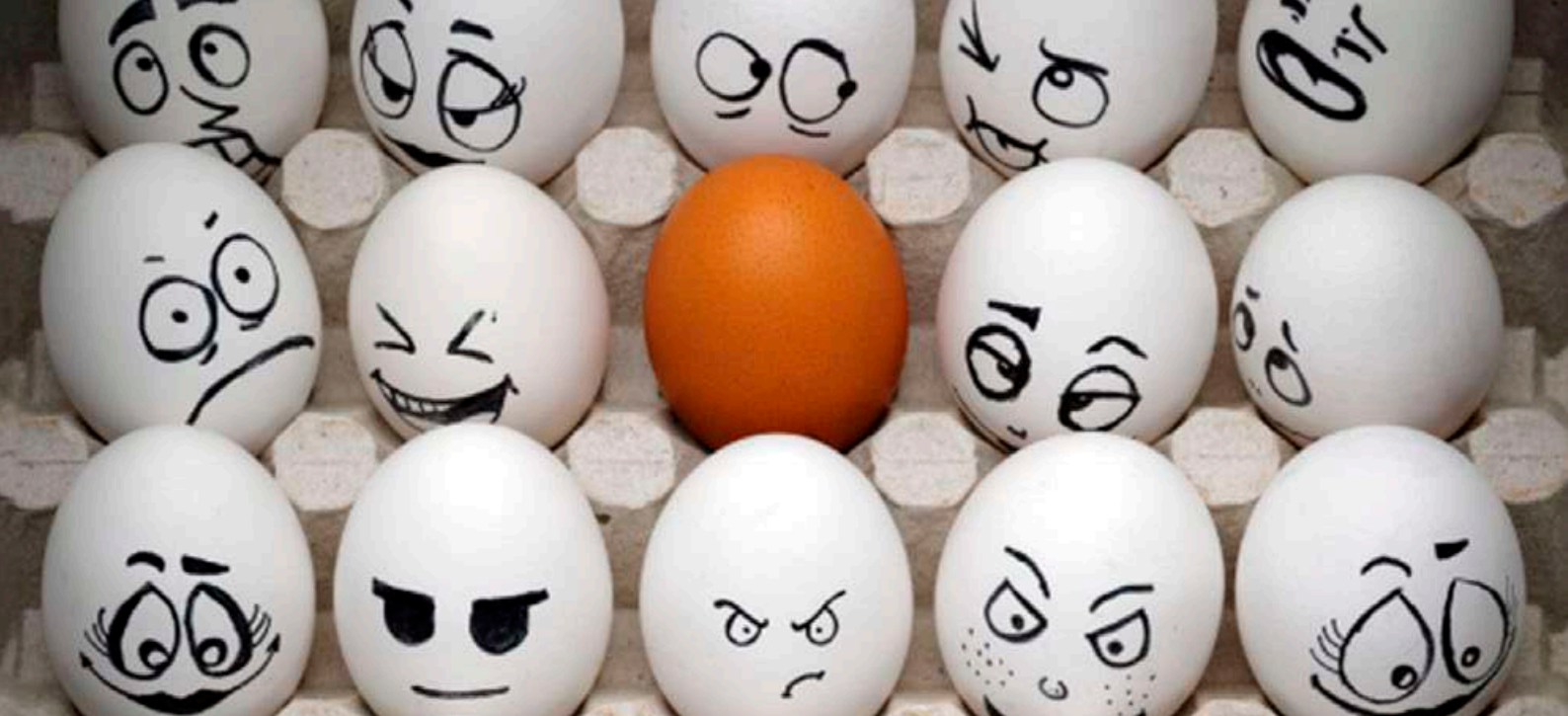
Dionizijski mit tek je vanjska ljuska misterija, na osnovu koje je teško proniknuti u bit onoga što su oni nekada u sebi sadržavali. Razlog je to našem

današnjem nerazumijevanju oslikanih prizora iz Vile misterija.

Ipak, prema šturim informacijama od samih posvećenika koji su bili vezani zavjetom šutnje, znamo da je zadaća misterija bila razotkrivanje ljudske sudbine i poticanje čovjeka da savlada svoj nagoni, titanski dio, oslobodi dušu od robovanja tijelu i tako postigne da u njemu pobijedi dionizijski, božanski dio. ☞

RASIZAM

FENOMEN MODERNOG DOBA

Fernand Schwarz

Rasizam se može izraziti i iskusiti na različitim razinama. Činjenica da se ne cijeni druga rasa ili religija dio je etičkog koncepta rasizma. Ovo je relativno noviji fenomen koji se pojavio u renesansi, a posebno se razvio u 18. i 19. stoljeću.

Fenomen neprihvatanja, s druge strane, postoji oduvijek i gotovo se može smatrati konstantom u ljudskom ponašanju, zajedno sa sebičnošću i uskogrudnošću koji se čak mogu pojaviti i unutar iste obitelji. Stoga ne iznenađuje da sva moralna učenja svjetskih filozofija i religija promiču toleranciju i bolje razumijevanje drugih.

Pojmovi odvojenosti i segregacije postojali su u davna vremena u vrlo različitim oblicima od onih koje poznajemo danas. Ipak, čak i kad se narod ili čovjek smatrao drugačijim, ovaj pojam nikada nije postao grupna ideologija.

Tako su za Rimljane s jedne strane bili oni koji su bili civilizirani, a s druge strane bili su barbari, drugim riječima, svi ostali. Ali ta segregacija nije bila ni etnička ni vjerska: radilo se o tome jesu li određeni pojedinci ili narodi integrirani u civilizaciju ili ne. U tom smislu, barbarin je jednostavno bio stranac, a uz taj pojam nije bio vezan nikakav vrijednosni sud. Barbarin se,

međutim, mogao integrirati i asimilirati te postati punopravni rimski građanin. Tek nakon pada Rimskog Carstva stranac je postao "zao". U 5. stoljeću barbari su napali Carstvo i uništili ga. Tada se izraz "barbar" počeo odnositi na "uništavatelja", što je značenje koje nije bilo dio izvornog izraza.

U usklađenom društvu, razlike se smatraju izvorom dinamike, originalnosti i sklada. U staroegipatskom društvu, na primjer, postojalo je devet etničkih skupina koje su živjele zajedno u harmoniji, a važno je bilo biti Egipćanin. Pravni principi, na kojima je država bila uređena, učinili su je multikulturalnim društvom i na toj je razini društvo bilo uspješno.

Rim je imao tamnopusite afričke generale. Važno je bilo biti Rimljanin, a nije bila važna boja kože. Rimsko Carstvo razvilo je ideju "građanina svijeta". Nakon njegova pada, što se dogodilo s ovom velikom idejom svijeta u kojem su se sve rase i sve religije mogle slobodno kretati i izražavati?

Čovjek je oduvijek bio svjestan razlika; one su dio našeg svakodnevnog postojanja. Međutim, jesu li razlike negativne ili su, naprotiv, izraz raznolikosti, i kao takve obogaćuju?

S dolaskom srednjeg vijeka, religija i politika postaju nerazlučive, a politička i vjerska moć jednake. Tada se pojavila nova vrsta razlike, povezana uz religijski aspekt. Pokušaj homogenizacije svijeta rezultirao je pojavom novih razlika, što je ljude učinilo vrlo defanzivnim prema vlastitom načinu razmišljanja, a iz tog suviše uskog pogleda proizašla je nemogućnost poimanja da bi i drugi mogli biti u pravu.

Vjerska ili etnička netrpeljivost cvjetala je i proširila se u 18. stoljeću, kada su razvijene sve tehnike znanstvene klasifikacije. Nakon razvrstavanja minerala, biljaka i životinja, u inventar je ušao i čovjek. Razvoj biologije pridonio je razvoju rasizma temeljenog na fizičkim razlikama. Razmišljanje da su razlike drugoga prirodene i stoga fiksne potaknulo je ideju da se "drugi" ne može razviti. Tako je Zapad u 18. stoljeću došao na ideju da je "divlje" narode potrebno zatvoriti u rezervate ili ih istrijebiti. Diderotova¹ enciklopedija definirala je riječ "divljak" (franc. *sauvage*) kao "barbarske narode koji žive bez zakona, bez policije, bez religije i koji nemaju određeno mjesto stanovanja". Etimološki je objasnila upotrebu riječi izvedene od *silvaticus* [od šume], jer su, prema Enciklopediji, divljaci općenito živjeli u šumama, dajući za primjer Ameriku koja je navodno još uvijek bila uglavnom naseljena divljim narodima. Nema kralja, nema vjere, nema zakona, nema vatre niti doma. Na prvi pogled, niz negacija podrazumijeva divlje stanje, odnosno prirodno stanje društva.

Antropologija u vrijeme prosvjetiteljstva bila je posebno značajna jer je nastojala dati detaljan opis tek

¹ Denis Diderot; francuski književnik i filozof iz 18. stoljeća.

otkrivenog postojanja divljih naroda, kako bi ga bolje suprotstavila civiliziranom europskom svijetu. Ono što je zanimalo filozofe u to vrijeme bilo je otkriti značenje ljudske povijesti u odnosu na razvoj europskih naroda. Čineći to, "pobrkali su rasne pojave sa sociološkim i psihološkim tvorevinama ljudske kulture" (Claude Lévi-Strauss, *Rasa i povijest*) i nastojali smjestiti suvremene divlje narode među povijesne pretke modernog čovjeka.

Godine 1739. grof de Buffon u svojoj *Povijesti prirode* vrlo je jasno označio razdvajanje između čovjeka i životinje. Pritom je nastojao objasniti uzroke varijacija u ljudskoj vrsti. Kriteriji koje je Buffon prepoznao bili su boja kože, oblik i visina, ukratko, ono što je nazvao "prirodnim" karakteristikama. Dok su prva tri kriterija fizički i vidljivi, "prirodni" također uključuje tumačenje kulturnih ponašanja. Ali, da bi se objasnile varijacije koje proizlaze iz jedinstva ljudskog fenomena, bilo je potrebno vjerovati da su se ljudska bića postupno razlikovala od izvornog modela degeneracijom kako su se udaljavala od umjerenog pojasa. "Jer", piše Buffon, "model ili jedinica na koju je potrebno upućivati sve ostale parametre boje i ljepote nalazi se u ovom podneblju." To su, dakle, prema Buffonu, slučajni uzroci koji uzrokuju da se nacije koje nastanjuju Zemlju razlikuju, čime se širi jaz između civilizirane Europe i svijeta divljaka. Zbog napretka koji pokazuje civilizirana Europa, divljaci se moraju uvjeriti, kako je rekao Buffon, da ponovno postanu dio prirode čovjeka.

Dakle, s obzirom na degeneraciju divljaka, Europa je htjela preuzeti ulogu da ih povede u viši zakon. To je

postalo izgovor za kolonijalna osvajanja.

Ako je Voltaireov cilj bio drugačiji, njegovi su zaključci odražavali Buffonove u tome što je Europu postavio na vrh civilizacije. Vidio je među stanovnicima Zemlje takve razlike da je vjerovao da divlji ljudi pripadaju drugoj vrsti. Na temelju ovih različitih kvaliteta, koje su tako čudno varirale, Voltaire je proglasio superiornost kulturnih nacija i logiku dominacije nad cijelim svijetom. A ako je protestirao protiv zvjerstava osvajača, to je bilo zato što je želio da civilizacija trijumfira ne nasiljem, već samo zakonom i razumom. Divljak je uvijek suprotnost civiliziranom čovjeku, i vrlo je često sveden na kvalitetu primitivca. Gledano na ovaj način, povijest je divlje narode smjestila u povoje čovječanstva i postavila Europu za misionara civilizacije nakon što je bila misionarka religije. U ime superiornosti civiliziranog čovjeka nametnut je napredak i njegov poredak.

Pojava i realnosti zapadnog rasizma u 20. stoljeću

Iza privida velike otvorenosti kriju se neki ne baš jasni stavovi. Razlika se naizgled uvažava i prihvaća kao normalna, ali ako se pojavi konkretan problem, onda postaje jasno da je zapravo postojao uspavani osjećaj, na trenutak potisnut: razlika se tolerirala, odnosno podnosila se, ali nije prihvaćena. Da bismo se adekvatno nosili s ovim problemom, potrebno je prije svega u potpunosti prihvatiti razlike, a ne ih samo tolerirati. Rasizam nastaje kao rezultat poteškoća koje svaka osoba doživljava u prihvaćanju drugih, voljno ili nehotice odbijajući se otvoriti drugima.

Ljudi lako padaju u navike: rutina, udobnost i nespремnost na preispitivanje ideja, silno nas ograničavaju.

Taj teret predrasuda, kojih većinom nismo svjesni, prepreka je otvaranju drugome. Ljudi dišu isti zrak, dijele isti planet, imaju isto porijeklo, istu majku (Prirodu). Naš fizički, psihološki i duhovni ustroj je zajednički. Naša iskustva su nas promijenila, ali naši se putevi nisu promijenili. Istina je da je svako ljudsko biće različito zbog svojih vanjskih i unutarnjih ciljeva, a to se može vidjeti i u njihovoj psihologiji, senzibilnosti, ukusima itd. Ništa manje nije istina da postoji zajednički nazivnik, a to je čovječnost. Taj zajednički korijen stvara savez, ali dinamika koja je svojstvena životu neminovno stvara razlike. Moramo biti oprezni s homogenizacijom, jer ona često uključuje nestanak i uništenje. Ne inzistira li Claude Lévi-Strauss na činjenici da svaka težnja homogenizaciji neizbježno povlači za sobom poništenje? Raznolikost iskustava omogućuje nam da razvijemo neosporne kvalitete preživljavanja. Sve ljudske skupine nečim su

doprinijele ljudskom iskustvu. Razvijanje jedinstvene kulture rezultiralo bi planetarnom katastrofom. To je razlog zašto pojedine međunarodne organizacije pokušavaju promovirati različitost, ali ne i segregaciju.

Svi sustavi koji imaju za cilj homogenizirati društvo dovode do toga da ono gubi svoju individualnu kvalitetu. To je slučaj s kolektivnim društvima koja ne dopuštaju širenje ljudskih potencijala; lišavaju milijune ljudi mogućnosti zadržavanja živog sjećanja na višestruke mogućnosti. Njihova tendencija je svijet bez korijena, prazna ploča.

Šengleskog prevela: Sofija Stepanovska

Osveta je neka vrsta divlje pravde, i što joj više ljudska priroda teži, to je više zakon treba iskorjenjivati. Jer što se tiče prvo počinjene nepravde, ona samo vrijeđa zakon; ali osveta te nepravde stavlja zakon van snage.

Doista, onaj koji se sveti samo se izjednačuje sa svojim neprijateljem; ali onaj koji prelazi preko uvrede bolji je, jer praštati je kraljevski. I Salomon, uvjeren sam, veli: *Slava pripada onome koji prijeđe preko uvrede*. Ono što je prošlo je nestalo i nepovratno je, a mudri ljudi imaju dovoljno posla oko stvari sadašnjih i budućih; stoga oni koji se bakću oko onoga što je prošlo, trate vrijeme. Nema čovjeka koji čini zlo radi zla; on to čini da time pribavi sebi dobit, ili zadovoljstvo, ili čast, ili tome slično. Pa zašto bi se onda ljutio na čovjeka zato što više voli sebe od mene? A ako netko čini zlo samo zbog svoje rdave naravi, to je samo zato što kao trn ili drača, koji bodu ili grebu, ne može drugačije.

Najpodnošljivija vrsta osвете je ona za nepravde za koje ne postoji zakon koji bi ih ispravio; ali onda se valja pripaziti da osveta bude takva da nema zakona koji bi je kaznio; inače je neprijatelj još uvijek u prednosti, i tada su dvojica protiv jednoga. Neki, kada se svete, žele da

druga strana zna otkuda dolazi osveta. To je plemenitije. Jer zadovoljština kao da ne dolazi toliko od nanošenja boli koliko od protivnikova kajanja. Ali, osveta podlih i lukavih kukavica je kao strijela što leti u mraku.

Cosimo¹, vojvoda firentinski, imao je jednu ogorčenu izreku protiv nevjernih i nemarnih prijatelja, držeći da su njihova nedjela neoprostiva: *Čitat ćete (veli on) da nam je naredeno da opraštamo neprijateljima svojim; ali nigdje nećete pročitati da nam je naredeno da praštamo svojim prijateljima*. Međutim, duh Jobov bio je bolje ugođen: *Dobro smo (kaže on) primali od Boga, a zla zar nećemo primati?*² To se može na izvjestan način primijeniti i na naše prijatelje. Ovo je sigurno: da čovjek koji snuje osvetu kopa po vlastitoj rani, koja bi inače zacijelila i zarasla. Javne osвете² većinom su sretna ishoda; kao što je osveta za smrt Cezarovu³, za smrt Pertinakovu⁴, za smrt Henrija III., kralja Francuske, i za mnoge druge. Ali nije tako u privatnim osvetama. Naprotiv, osvetoljubive osobe žive životom vještica koje kao što su zle, tako i zlosretno završavaju. ☹

Sengleskog prevela: Dijana Kotarac

¹ Cosimo de' Medici (1389. - 1464.)

² Javne osвете ovdje znače kazne izrečene od državnih vlasti i propisane zakonima.

³ Julije Cezar (100. - 44. pr. Kr.) bio je rimski diktator ubijen u Senatu, a Marko Antonije je kaznio odgovorne za njegovu smrt.

⁴ Publije Helvije Pertinaks (126.-193.) ubijen je tri mjeseca nakon što je postao rimski car; njegovi su atentatori pronađeni i pogubljeni.

Potrebno je neumorno tražiti, ne propuštajući ni najmanju priliku da otkrijemo svjetlo usred tame, da pronađemo nekoliko kapi radosti čak i usred nevolja, jedno zrnce istine usred tolikog lutanja.

Delia Steinberg Guzmán